

СТАТУС ОПОЗИЦІЙ *GOOD – EVIL* В АНГЛОМОВНИХ ПРИСЛІВ'ЯХ

Стаття присвячена дослідженню англомовних прислів'їв за базовою опозицією *Good – Evil*. У роботі здійснюється пошук алонімів лексичних одиниць *Good – Evil*, ідентифікуються їх семантичні сходження та розходження з вибраними алонімами, обчислюється семантична дистанція слів-алонімів і виокремлюються ядерні та периферійні категорії лексем *Good – Evil*. На матеріалі корпусу релевантних прикладів розглядаються зазначені діади в модифікованих прислів'ях у царині художнього та публіцистичного дискурсів. Аналіз розглянутих прикладів англомовних модифікованих прислів'їв свідчить про превалювання позитивної оцінки над негативно забарвленими маркерами прислів'їв. Перспективним вбачаємо дослідження таких базових категорій як *Life – Death, Love – Hate, Friendship – Hostility* у модифікованих англомовних прислів'ях із фокусуванням уваги на опозиційних дихотоміях.

Ключові слова: дискурс, художній дискурс, публіцистичний дискурс, прислів'я, модифікація, опозиція *Good – Evil*, семантична дистанція.

Овсянко Е. Л. Статус оппозиций GOOD – EVIL в англоязычных пословицах. Стаття посвящена исследованию англоязычных пословиц по базовой оппозиции *Good – Evil*. В работе осуществляется поиск аллонимов лексических единиц *Good – Evil*, идентифицируются их семантические сходжения и расхождения с выбранными аллонимами, вычисляется семантическая дистанция слов-аллонимов, а также выделяются ядерные и периферийные категории лексем *Good – Evil*. На материале корпуса релевантных примеров рассматриваются указанные диады в модифицированных пословицах в художественном и публицистическом дискурсе. Анализ рассмотренных примеров англоязычных модифицированных пословиц свидетельствует о превалировании положительной оценки над отрицательно окрашенными маркерами пословиц. Перспективным является исследование таких базовых категорий как *Life – Death, Love – Hate, Friendship – Hostility* в модифицированных англоязычных пословицах с фокусом внимания на оппозиционных дихотомиях.

Ключевые слова: дискурс, художественный дискурс, публицистический дискурс, пословицы, модификация, оппозиция *Good – Evil*, семантическая дистанция.

Ovsianko O. L. The status of Good – Evil opposition in English proverbs. The research of English proverbs in the basic opposition *Good – Evil* is dealt with in the paper. The object of the investigation is English proverbs and the subject – verbalization of their positive and negative assessment. The main purpose of the paper is to identify allonyms of such lexical units as *Good – Evil*, determine their common and variable features, calculate semantic distance of words-allonyms and distinguish kernel and marginal categories of lexeme *Good – Evil*. The material has been extracted from phraseological dictionaries, English literary and publicistic discourses. The topicality of the research is predetermined by tendencies of modern linguistics to study functional nature of communicative units, their pragmatic-semantic modus. Consideration of the object has been methodologically treated by complex discursive, distributive, definitive, contextual and explanatory analyses. Special attention is paid to transformation, reproduction, semantic shifts and textual derivations of the English proverbs. History of people, their consciousness and morality is eternally reflected in proverbs texts. Paroemiological units nominate admonitions, help and assistance; they are regulators of positive and negative behaviour. Opposite ideas, images, phenomena like *Life – Death, Love – Hate, Friendship – Hostility* are eternal themes, basic dichotomies of proverbs.

The comprehensive study of English modified proverbs has showed that proverbs reflecting positive connotation prevail over negative. Negative connotation includes actualization of pragmatic admonition, help and assessment in certain situations. The set of factors that have effect on proverbs transformation has been determined. They are: influence on an addressee, expressiveness, emotionality, informativity, humour, author's individual style creation. The perspective of the elaborated problem is being envisaged in the investigation of English modified proverbs in the pollar dichotomies *Life – Death, Love – Hate, Friendship*.

Key words: discourse, literary discourse, publicistic discourse, proverbs, modification, opposition Good – Evil, semantic distance.

У прислів'ях віддзеркалюється історія народу, його свідомість та мораль. Вони семантизують тему настанов, повчання, виступають регуляторами позитивного та негативного. Полярні ідеї, образи, явища типу *Life – Death, Love – Hate, Friendship – Hostility, Good – Evil* є базовими одиницями прислів'їв. Паремії загалом та прислів'я, зокрема, відображають соціальні відносини, побут народу, його життя, моральні поняття, національний погляд на речі, розум та мудрість, добро і зло, передають специфіку національної мови – все те, що робить проverbs національно-самобутніми і неповторними [Пименова 2012, с. 96].

Актуальність теми дослідження зумовлена зростаючим інтересом лінгвістів до текстоцентричного аналізу та, зокрема, вивченню комунікативних одиниць прислів'їв у їх динамічній еволюції. Вагомість наукової розвідки підсилюється екстраполяцією ідей та принципів синергетики як міждисциплінарної науки, що вивчає складні нерівноважні динамічні системи, до яких відносимо й прислів'я.

Об'єктом дослідження в цій роботі виступають англomовні модифіковані прислів'я, **предметом** – представлення у них опозицій *Good – Evil*. **Матеріалом дослідження** слугує корпус прислів'їв, вилучених із автентичних лексикографічних джерел, англomовного художнього та публіцистичного дискурсу.

Методологічне підґрунтя дослідження формують лінгвістичні концепції та праці з різноманітних дослідницьких сфер, а саме: лінгвістика тексту (М. М. Бахтін, І. Р. Гальперін), концепція дискурсу (Ф. С. Бацевич, Л. Р. Безугла, В. І. Карасик, О. С. Кубрякова, А. П. Мартинюк, О. І. Морозова, А. М. Приходько, К. Серажим, П. Серіо, М. Стаббс, М. Фуко, Ю. Хабермас, І. С. Шевченко), загальнотеоретичні положення пареміології (М. Ф. Алефіренко, Н. Барлі, А. Дандіс, В. І. Даль, О. В. Кунін, А. Крікманн, В. М. Мокієнко, Г. Л. Пермьяков, О. О. Потебня), синергетична парадигма (О. Л. Гармаш, Т. І. Домброван, С. М. Єнікєєва, А. М. Приходько, О. О. Селіванова, В. О. Цикін). У нашій роботі використані комплексні методик, що ґрунтуються на загальних положеннях і методах системного аналізу.

Мета роботи полягає в дослідженні англomовних прислів'їв за опозицією *Good – Evil* та передбачає реалізацію таких **завдань**: представлення лексико-семантичного поля лексем *Good – Evil* та їх алонімів; ідентифікацію семантичних сходжень та розходжень алонімів лексем *Good – Evil*, обчислення семантичної дистанції алонімів лексичних одиниць *Good – Evil*; пошук ядерних та периферійних категорій алонімів лексем *Good – Evil*; вербалізація алонімів компонентів *Good – Evil* на матеріалі корпусу релевантних прикладів.

Вагомими в цьому напрямку є дослідження, проведені І. К. Кобяковою для слів, типу *humour*, які нелегко піддаються розпізнаванню, семантичній ідентифікації та пошуку квантитативних параметрів концепту *quantity*, номінацій *exact* [Кобякова 2007, с. 31–35; 2011, с. 94–102; 2015, с. 15–18] та С. О. Швачко щодо встановлення семантичної дистанції числівників та їх денумеративів [Швачко 2013, с. 158–170; 2014, с. 27–43; 2015, с. 15–18]. Скористаємося запропонованою методикою для аналізу опозиції понять *Good – Evil* та їх параметризації.

Для знаходження семантичних параметрів понять *Good – Evil* у нашій роботі виконано ланцюжок таких дій: виписані з словника А. С. Хорнбі алоніми лексичних одиниць *Good – Evil*, а потім алоніми алонімів суміжних слів. Останні приймаються як семантичні

множини: для них також складаються списки одиниць та обчислюється, так звана, семантична дистанція між словами-алонімами та ядерними словами.

Поняття **Good – Evil** позначаються не лише однойменними одиницями. Існує ціле поле гетерогенних маркерів їх омовлення:

Good, *excellent, superior, useful, beneficial, wholesome, suitable, dutiful, polite, kind, willing, virtuous, fresh, perfect, genuine, complete, strong, vigorous, favourable, fortunate, handsome, satisfaction, desirable, right, benefit, advantage, use, profit, gain.*

Evil, *bad, wicked, wrong, sinful, unfortunate, trouble, harm, sin, wrong-doing, misfortune, disaster.*

Наведемо приклади алонімів для слів **Good** (табл. 1) та **Evil** (табл. 2).

Таблиця 1 – Алоніми слова **Good** (за словником А. С. Хорнбі)

Базове слово Good	Слова-алоніми базового слова Good
1	2
Good	<i>adj. excellent; giving satisfaction; of superior quality; having the qualities useful and necessary for the purpose; beneficial; wholesome; suitable; dutiful; polite; kind; willing to help others; virtuous; morally excellent; fresh; perfect; genuine; complete; strong; vigorous; favourable; fortunate; handsome</i> <i>n. what is excellent, desirable or morally right</i> <i>benefit; advantage; use; profit; gain; kind</i>
excellent	<i>adj. very good; of great merit or value</i>
kind	<i>adj. gentle; friendly; showing love, sympathy or thought for others</i>
right	<i>adj. one who stands on one's right in a rank; a valuable helper; just; lawful; honourable; good; proper; required by law, duty; true; correct; satisfactory; most suitable; best in view of circumstances; well; healthy; in good condition; straight</i> <i>n. that which is right, good, just, honourable, true etc.</i> <i>proper authority or claim; the state of being entitled to something; that to which one has a claim; rightfully</i>
benefit	<i>n. help; advantage; profit; improvement; an act of kindness; a favour; an advantage</i>
advantage	<i>n. anything useful or helpful; anything likely to make a person happy or successful; the profit a person may get from something; take advantage of (a person); gain an advantage over</i> <i>adj. useful; helpful</i>
use	<i>n. the act of using or employing; the condition of being used; applying a thing to a particular purpose; a purpose or object for which something may be employed; value; advantage; utility; the power of using; custom; familiarity; continued practice</i>
profit	<i>n. advantage; benefit; a gain in money; an excess of income over expenditure; financial gain</i>
gain	<i>n. what is obtained by trade, work, effort, gambling, etc.; an increase, improvement or addition; the gaining of wealth</i> <i>adj. yielding profit; paid</i>

Таблиця 2 – Алоніми слова **Evil** (за словником А. С. Хорнбі)

Базове слово Evil	Слова-алоніми базового слова Evil
1	2

evil	<i>adj.</i> <u>bad</u> ; <u>wicked</u> ; <u>wrong</u> ; <u>sinful</u> ; <u>unfortunate</u> ; likely to cause or bring <u>trouble</u> ; the power to cause <u>harm</u> by a look or glance; <u>wicked</u> <i>n.</i> <u>sin</u> ; <u>wrong-doing</u> ; the contrary of goodness; <u>misfortune</u> ; a thing that causes <u>harm</u> ; a <u>disaster</u> ; one who does evil; a <u>wicked</u> person
bad	<i>adj.</i> <u>wicked</u> ; <u>evil</u> , not right and good; dangerous to; causing <u>harm</u> to; severe; not in good condition; disagreeable; unpleasant; not satisfactory or suitable; not good enough <i>n.</i> that which is <u>bad</u> , <u>wicked</u> or unsatisfactory
wicked	<i>adj.</i> <u>bad</u> ; <u>sinful</u> ; immoral; spiteful; <u>harmful</u> ; intended to injure; mischievous; roguish
wrong	<i>adj.</i> not morally right; <u>sinful</u> ; <u>wicked</u> ; not true or correct; misleading; mistaken; preserving in a <u>wrong</u> course; stubbornly persisting in <u>wrong</u> ideas, etc.; other than what is right or suitable; unsuitable for; unsuited to <i>n.</i> <u>sin</u> ; <u>wickedness</u> ; an action that is <u>wrong</u> ; injustice; injury; an injustice or injury; in the position of being responsible for having caused a quarrel, made a mistake, etc.
unfortunate	<i>adj.</i> not fortunate; unlucky; unhappy; not suitable; regrettable
trouble	<i>n.</i> distress; worry; vexation; difficulty; effort; pains; extra work; inconvenience; political or social unrest; a cause of worry or distress; ill-health; an illness
harm	<i>n.</i> damage, injury or hurt (whether bodily or moral)
sin	<i>n.</i> the breaking of God's law; <u>wickedness</u> ; <u>wrong-doing</u> of any kind; an instance of such <u>wrongdoing</u> ; any immoral act such as telling a lie, stealing, murder; an offence against good manners; something contrary to good sense or reason
wrong-doing	<i>n.</i> crime; <u>sin</u>
misfortune	<i>n.</i> bad luck; an instance of bad luck; an <u>unfortunate</u> accident
disaster	<i>n.</i> great or sudden <u>misfortune</u> ; a terrible accident

Для зручності проведення подальших досліджень подамо семантичні сходження та розходження алонімів лексеми **Good** у табл. 3.

Таблиця 3 – Семантичні сходження та розходження алонімів лексеми **Good**

(за словником А. С. Хорнбі)

		good	excellent	right	benefit	advantage	use	profit	gain	kind
1	good	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2	excellent	+	+							
3	right	+		+						
4	benefit				+	+		+		+
5	advantage					+	+	+	+	
6	use	+				+	+			
7	profit				+	+		+	+	
8	gain							+	+	
9	kind									+

Семантична дистанція між алонімами обчислюється за формулою:

$$D = 1 - \frac{2 \cdot q}{A + B}, \quad (1)$$

де А – кількість значень слова **Good**; В – кількість значень того чи іншого слова-алоніма; q – кількість спільних значень слів-кореляторів.

Взявши за ядро слово **Good**, визначаємо за вищенаведеною формулою (1) слова-алоніми (за ідеографічним словником А. С. Хорнбі), що знаходяться ближче до ядра й ті, що розміщені на периферії. Семантична дистанція **Good** та його алонімів формалізується наступним чином:

1. $D(\text{good} : \text{advantage}) = 1 - 2q / (A + B) = 1 - 2 \cdot 4 / (9 + 4) = 0,38$;
2. $D(\text{good} : \text{benefit}) = 1 - 2q / (A + B) = 1 - 2 \cdot 4 / (9 + 4) = 0,38$;
3. $D(\text{good} : \text{profit}) = 1 - 2q / (A + B) = 1 - 2 \cdot 4 / (9 + 4) = 0,38$;
4. $D(\text{good} : \text{use}) = 1 - 2q / (A + B) = 1 - 2 \cdot 3 / (9 + 3) = 0,5$;
5. $D(\text{good} : \text{right}) = 1 - 2q / (A + B) = 1 - 2 \cdot 2 / (9 + 2) = 0,64$;
6. $D(\text{good} : \text{gain}) = 1 - 2q / (A + B) = 1 - 2 \cdot 2 / (9 + 2) = 0,64$;
7. $D(\text{good} : \text{excellent}) = 1 - 2q / (A + B) = 1 - 2 \cdot 2 / (9 + 2) = 0,64$;
8. $D(\text{good} : \text{kind}) = 1 - 2q / (A + B) = 1 - 2 \cdot 2 / (9 + 2) = 0,8$.

Резюмуючи результати експерименту, зазначимо, що ланцюжок алонімів лексеми **Good** (за автентичним словником А. С. Хорнбі) виглядає так:

advantage, benefit, profit 0,38 → **use 0,5** → **right, excellent, gain 0,64** → **kind 0,8**.

Зрозуміло, що наближення значення семантичної дистанції D до 0 свідчить про сходження слів-алонімів з ядерним словом **Good**, а його збільшення в напрямі до 1 – про їх розходження, дистанціювання. Візуально семантична дистанція ядерних слів лексеми **Good** представлена на рис.1.

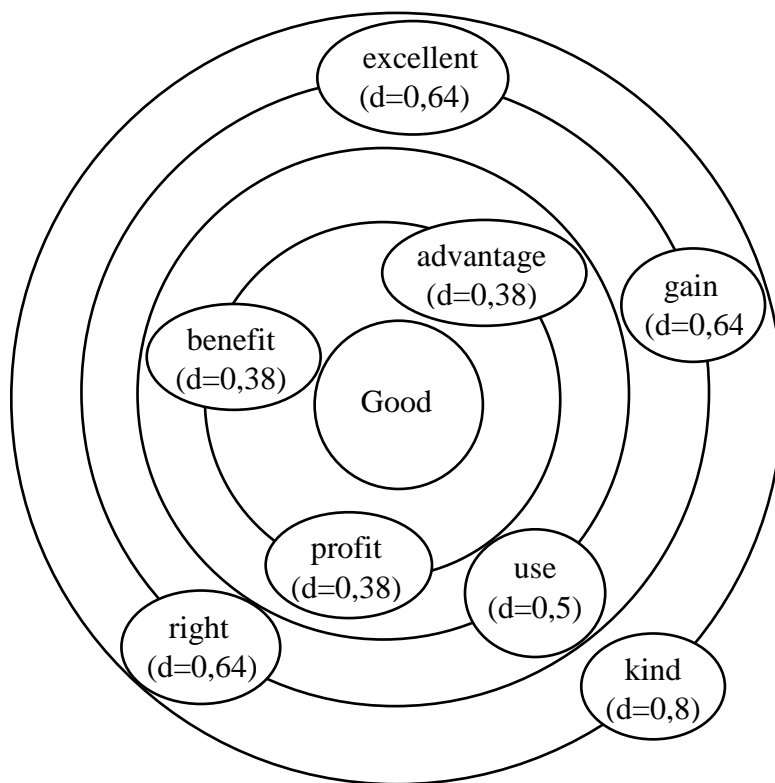

Рисунок 1 – Семантичні дистанції алонімів лексеми **Good** (за словником А. С. Хорнбі)

Аналогічно для лексеми **Evil** сформована таблиця слів-алонімів (табл. 4).

Таблиця 4 – Семантичні сходження та розходження алонімів лексеми **Evil** (за словником А. С. Хорнбі)

		evil	bad	wicked	wrong	sinful	trouble	harm	misfortune	disaster
1	evil	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2	bad	+	+	+				+		
3	wicked		+	+		+		+		
4	wrong			+	+	+			+	
5	sinful			+	+	+				
6	trouble						+			
7	harm							+		
8	misfortune		+						+	
9	disaster								+	+

Обчислюємо семантичні дистанції алонімів лексеми *Evil*:

1. $D(\text{evil} : \text{bad}) = 1 - 2^q / (A + B) = 1 - 2^4 / (9 + 4) = 0,38$;
2. $D(\text{evil} : \text{wicked}) = 1 - 2^q / (A + B) = 1 - 2^4 / (9 + 4) = 0,38$;
3. $D(\text{evil} : \text{wrong}) = 1 - 2^q / (A + B) = 1 - 2^3 / (9 + 3) = 0,38$;
4. $D(\text{evil} : \text{sinful}) = 1 - 2^q / (A + B) = 1 - 2^2 / (9 + 2) = 0,5$;
5. $D(\text{evil} : \text{misfortune}) = 1 - 2^q / (A + B) = 1 - 2^2 / (9 + 2) = 0,64$;
6. $D(\text{evil} : \text{disaster}) = 1 - 2^q / (A + B) = 1 - 2^2 / (9 + 2) = 0,64$;
7. $D(\text{evil} : \text{trouble}) = 1 - 2^q / (A + B) = 1 - 2^2 / (9 + 2) = 0,8$;
8. $D(\text{evil} : \text{harm}) = 1 - 2^q / (A + B) = 1 - 2^2 / (9 + 2) = 0,8$.

Ланцюжок алонімів лексеми *Evil* (за автентичним словником А. С. Хорнбі) має вигляд:

bad, wicked, wrong 0,38 → sinful 0,5 → misfortune, disaster 0,64 → trouble, harm 0,8.

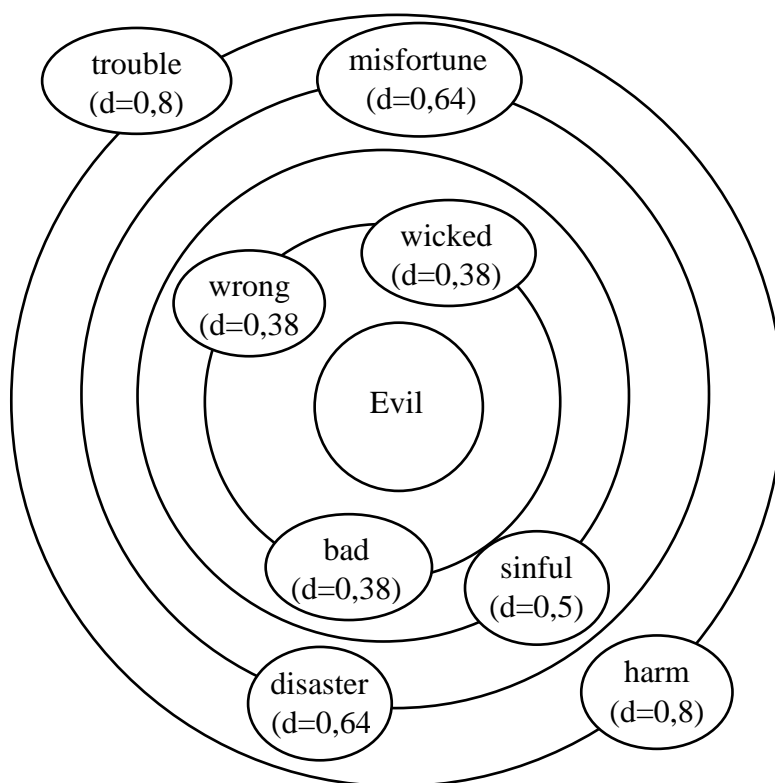

Рисунок 2 – Семантичні дистанції алонімів лексеми *Evil* (за словником А. С. Хорнбі)

Опрацювання англomовних художніх джерел дозволило виявити актуалізацію номінації *Good* та *Evil* у модифікованих прислів'ях, дослідити їх вплив на структуру та семантику цих прислів'їв.

Прислів'я *Bad news travels fast* трансформувалося в *Good news travels fast, but bad news travels faster. Average news doesn't get off the ground* [Taylor 2010, с. 265]. Зазначений приклад характеризується введенням попередньо-відсутнього заперечення для підсилення рематичного блоку прислів'я, якісною заміною лексичних одиниць (*bad* → *good*) у першому блоці прислів'я. Друга частина є контрастом до першої, оскільки акцентує увагу на тому, що погані новини більш оперативно стають відомими загалу, ніж хороші. Показником підсилення смислового блоку прислів'я є така конструкція: *Best defense is a good offense* → *In law, as in sports, the best defense is often a good offense. Hence the title of my book* [Dershowitz 1983, с. 14], для якої характерним є уточнення хронотопу (*in law, in sports*), вживання порівняння (*in law, as in sports*) та емпатія ідеї прислів'я з додаванням адвербіальної одиниці «*often*», що виступає засобом відтворення індивідуального стилю автора та тлумачення його задуму стосовно назви книги (*The Best Defense*).

Аналогічні дослідження в рамках ідентифікації номінацій *Good* – *Evil* були проведені також для категорії *Evil*. Наведемо приклад вживання прислів'я категорії *Evil* у царині англomовного художнього дискурсу. Вихідне прислів'я *Idleness is the root of all evil* декілька разів було видозмінено шляхом введення протиставлення *Idleness as such is by no means a root of evil; quite the contrary, it is a truly divine way of life so long as one is not bored* [Kierkegaard 2004, с. 200]. До читачів впевнено доводиться ідея того, що бездіяльність на противагу стереотипному уявленню – це дивовижне життя (*it is a truly divine way of life*) і, насправді, воно має добру природу (*idleness being the root of evil, rather it is the true good*), а коренем зла є нудьга (*The root of evil is boredom, and that is what must be kept at bay*).

Далі переходимо до аналізу використання поняття *Good* у публіцистичному дискурсі. Вихідне прислів'я *Enough is as good as a feast* зазнало модифікації, а саме: похідна форма трансформувалася введенням смислової групи *Christmas food TV* на ініційній позиції *Christmas food TV: enough is as good as a feast* [Frost], що є засобом фокусування уваги

реципієнтів на незвичній, на перший погляд, назві. До структурно-семантичних змін модифікованого прислів'я відносимо його функціонування як заголовка, апеляцію до власної назви (*Christmas*), вживання розділових знаків для конкретизації семантики.

Розглянемо вживання поняття *Evil* у публіцистичному дискурсі. Традиційне прислів'я *Money is the root of all evil* трансформується в *Love of money is at the root of all evil for promising young players in England* [Winter]. Його похідна форма детермінується розширенням структури, появою окремої лексичної одиниці *love of* на ініційній позиції, що конкретизує значення іменникового компонента *money*. Додавання смислової групи *for promising young players in England* на фінальній позиції не змінює прагматичного навантаження, основної ідеї вислову про те, що гроші – корінь усього зла, є уточнювальним блоком, що завершує побудову рамкової конструкції виразу. Похідне прислів'я виконує роль заголовка до статті про успішних та перспективних молодих футболістів, чий тижневий гонорар уже в п'ятнадцять років становить 10 000 фунтів стерлінгів. Головна увага у повідомленні приділяється стосункам дітей з батьками та їх першим спробам доцільно використовувати отримані кошти.

Виходячи з наведених фактів щодо вербалізації оцінного компонента *Good – Evil* у модифікованих прислів'ях у царині художнього та публіцистичного дискурсів, можна зробити узагальнювальний висновок про істотне превалювання позитивної оцінки (86 %) над негативно забарвленими маркерами модифікованих прислів'їв (14 %) у проаналізованому матеріалі. Відповідно можна говорити, що домінантною оцінкою в прислів'ях, вжитих у розглянутих дискурсах, є конотація добра, спрямована на анігіляцію зла, недобррозичливих помислів та вчинків. Вважаємо доречною тезу стосовно того, що пейоративна оцінка в прислів'ях є дієвим механізмом коригування поведінки як усього соціуму, так і окремої особистості, будучи рушійною силою на усунення небажаної поведінки, засобом прагматичного впливу на адресата.

Перспективним вбачаємо дослідження таких базових категорій як *Life – Death, Love – Hate, Friendship – Hostility* у модифікованих англійських прислів'ях із фокусуванням уваги на опозиційних дихотоміях.

Література

- Кобякова І. К. Нет познания без сравнения / И. К. Кобякова, С. А. Швачко // The role of linguistics and verbal communications in the process of informational support of ethnic originality of nations and their progressive interaction : materials digest of the XXI International Research and Practice Conference and III stage of the Championship in Philology (London, November 4 – November 11, 2015). – London : IASHE, 2015. – P. 15–19.
- Кобякова І. К. Семантична ідентифікація та квантитативні параметри концепту QUANTITY в англійській мові / І. К. Кобякова, О. І. Єгорова // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов», 2011. – № 954. – С. 94–102.
- Кобякова І. К. Креативне конструювання вторинних утворень в англійському художньому дискурсі : монографія / І. К. Кобякова. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 128 с.
- Пименова М. В. Фольклорные картины мира русского и татарского народов / М. В. Пименова // Филология и культура. – Казань, 2012. – № 2 (28). – С. 95–99.
- Швачко С. А. Языковая картина мира: модус квантитативной лексики / С. А. Швачко, И. К. Кобякова, А. Н. Кобяков // Yearbook of Eastern European Studies. – Wrocław : Russian-Polish Institute, 2014. – No. 4. – P. 27–43.
- Швачко С. О. У царині денумеральних конструювань : навч. посіб. / С. О. Швачко, О. А. Шуменко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – 198 с.
- Alan M. Dershowitz. The Best Defense / Alan M. Dershowitz. – Vintage Books, 1983. – 464 p.
- David Taylor. The Naked Millionaire: The Ultimate Fast Track Guide to Wealth, Freedom and Fulfillment / David Taylor. – John Wiley & Sons, 2010. – 298 p.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / ed. A.S. Hornby. – Oxford : Oxford University Press, 1958. – 1527 p.
- Page of Henry Winter [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/11042361/Love-of-money-is-at-the-root-of-all-evil-for-promising-young-players-in-England.html>.
- Page of Vicky Frost [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.theguardian.com/tv-and-radio/tvandradioblog/2012/dec/12/christmas-cookery-tv-nigella-gordon>.
- Soren Kierkegaard. Either/Or: A Fragment of Life / Soren Kierkegaard. – Penguin UK, 2004. – 640 p.